

9.515

Проф. Івах Огієнко.

Оповідання ченця Хороброго про письмена слов'янські.

ТЕКСТ І ДОДАТКИ.

З СЕМИНАРА ЦЕРКОВНО-СЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ
ПРАВОСЛАВНОГО БОГОСЛОВСЬКОГО ВИДІЛУ
ВАРШАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ.

Відбитка з журналу „ЕЛПІС“ кн. III за 1927 р.

ВАРШАВА.
Друкарня Синодальна, Зигмунтовська 13.
1927.

06
Ю

Проф. Івах Огієнко.

10

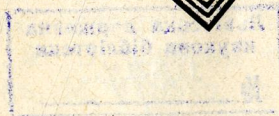

Оповідання ченця Хороброго
про письмена слов'янські.

59871

З СЕМИНАРА ЦЕРКОВНО-СЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ
ПРАВОСЛАВНОГО БОГОСЛОВСЬКОГО ВИДІЛУ
ВАРШАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ.

Відбитка з журналу „ЕАПІС“ кн. III за 1927 р.

ВАРШАВА.

Друкарня Синодальна, Зигмунтовська 13.

1927.

4 ЦС
Ш144-80

Львівська бібліотека

Львівська бібліотека

Львівська бібліотека

1980

Львівська бібліотека

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ И 60.548

Львівська державна
наукова бібліотека
№ 4247

Львівська бібліотека

Львівська бібліотека

1981

ОПОВІДАННЯ ЧЕНЦЯ ХОРОБРОГО ПРО ПИСЬМЕНА СЛОВ'ЯНСЬКІ.

З СЕМИНАРА ЦЕРКОВНО-СЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ ПРАВОСЛАВНОГО
БОГОСЛОВСЬКОГО ВИДІЛІ ВАРШАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ.

І. ЛІТЕРАТУРА.

Серед джерел про походження слов'янських азбук найціннішим єсть Оповідання ченця Хороброго про письмена слов'янські. Це Оповідання дійшло до нас в багатьох списках, — знаємо їх коло 40 списків, — але старіших серед них тільки 8, а то будуть: 1. Найдавніший список — болгарський 1348 р., якого нижче й передруковуємо. 2. Хиландарський XV-XVI в. 3. Київський XVI в. 4. Зографський XVI-XVII в. 5. Список Моск. Дух. Академії XV в. 6. Савинський список XV в. 7. Бреславський список XVI в. і 8. Волоколамського монастиря XVI в. Головніші відміни цих списків подаю під текстом 1348 р., яко варіанти.

Головніща література про нашу пам'ятку така: Калайдовичъ: Іоаннь Эксархъ Болгарскій, М. 1824 р. ст. 87-89, 189-192. — Бодянскій: О древнѣйшемъ свидѣтельствѣ, что ц.-славянскій книжный языкъ єсть болгарскій, „ЖМНПр“ 1843 р. ч. 38 отд. II. — И. И. Срезневскій: Древнія письмена славянскія, „ЖМНПр“ 1848 р. ч. 59 отд. II ст. 29-39. — Палаузовъ: Вѣкъ болгарскаго царя Симеона, 1852 р. — О. Бодянскій: О времени происхожденія славянскихъ письменъ, М. 1855 р. ст. 55-61 і др. — Викторовъ: Послѣднее мнѣніе Шафарика о глаголицѣ, див. „Лѣтоп. русск. литературы“, I. ст.: 75, 84, 94, 110, 111-114, 118-119, 124, 125, 141-150; II, 13. — А. Вороновъ: Главнѣйшіе источники для исторіи свв. Кирилла и Меѳодія, Київ, 1877 р. ст. 102-104.—

Проф. Д. Иловайскій: Разысканія о началѣ Руси, М. 1882 р., ст. 309-311. — Ів. Малишевскій в „Тр К Д Ак“ 1885 р. т. II ст. 387-388. — И. В. Ягичъ: Разсужденія старины о церковно-славянскомъ языкѣ, Спб. 1895 р. ст. 297-319, 956-958, тут подано тексти: болгарський 1348 р., Моск. Дух. Акад., болгарську перерібку і др. з цінними замітками. — П. А. Лавровъ, див. „Труды Слав. Ком.“ М. 1898 р. т. II ст. 16-17. — Г. Баласчевъ: Климентъ епископъ словѣнскій, София, 1898 р.; рец. П. А. Лаврова в „Византійскій Временникъ“ 1899 р. т. VI ст. 542-547. — С. Г. Вилинскій: Сказаніе черноризца Храбра о письменахъ славянскихъ, Одеса, 1901 р., див. „Лѣтопись историко-филологическаго общества при Новороссійскомъ университетѣ“ т. IX ст. 97-152; тут в доброму викладі ціла справа, а також подано збірний текст; рец. Н. Петровського в „Ж М Н Пр“ 1902 р. ч. 339 кн. I ст. 193-203. — Валерій Погорѣловъ: Замятка по поводу сказанія Храбра о письменахъ, „Извѣстія“ 1901 р. т. VI кн. 4 ст. 340-345, — цінна й цікава замітка. — Ламанський в „Ж М Н Пр“ 1903 р. кн. 6 гл. XIV-XV, а також в „Извѣстіях“ 1901 р. т. VI кн. 4 ст. 327-328. — Замятка в „Энциклоп. Словарь“ Брокгауза півт. 76 ст. 664-665. — Н. К. Грунскій: Пражскіе глаголическіе отрывки, „Ученыя записки Юрьев. Унив.“ 1905 р. кн. I ст. 32-35. — Др. Ів. Франко: Св. Климент у Корсуні, 1905 р. ст. 231-232. — Ляпунов в Arch. fur slav. Phil. XXVI. 564-568. — Всю головніщу літературу про кирилицю та глаголицю подає Čeněk Zíbrt: Bibliografie České Historie, Прага, 1902 р., т. II ст. 922-924 №№ 8489-8544. — Соболевскій А. И.: Когда и гдѣ писалъ черноризецъ Храбръ? „Матеріалы и изслѣдованія въ области славянскої филологіи и археології“, Спб. 1910 р., III ст. 131-133. — А. Багрій: Вопросъ о Сказаніи Черноризца Храбра и Кіевскіе списки „Сказанія“, див. „Филологическія Записки“ за 1912 р. вип. I ст. 59-76, II ст. 264-275, IV ст. 571-580.

II. Ѡ писменехъ чрънорізца Храбра¹.

По списку 1348 р. Петроградської Публичної Бібліотеки
F. I. 376.

I. Прѣжде оубѣ словѣне не имѣхъ книгъ². нж чрхта-ми и рѣзани³ чѣтѣхъ и гатаахъ⁴ погани ещѣ.

II. крѣстившеже⁵, рѣмѣками и гръцькими пис-мены нждаахъ⁶ [писати]⁵ словѣнскѣ рѣчи безъ оустро-енна. нж како мѡжетъ еа писати добрѣ гръцькими пис-мены бѣ. или живѡтѣ. или сѣла. или црковь. или ча-анне. или ширѡта. или їадѣ. или їдоу⁷ или юность. или їзыкѣ. и їнаа пѣбнаа еимѣ. и тако вѣшъ многа лѣта.

III. потомже чѣколюбецѣ бѣ естрожи кѣѣ и не ѡста-влѣхъ чѣча рода безъ разоума, нж еа кѣ разоумоу привода и еписению, помилокавъ родѣ чѣчѣ⁷, послѣ имѣ етго Квѣстантїна Филѡсофа нарицаемаго Кїрила, мѣжа праведна и їстинна и етворѣ имѣ ї. писмена и ѡсѣмѣ, їка ебѣ по чиноу гръцькихъ писменѣ, їка же по сло-вѣнскѣ рѣчи. Ѡ прѣкаго же наченѣ по гръцькоу. ѡни оубѡ їлфа а еѣ їзѣ. Ѡ їза начатѣ їбоѣ. и їакоже ѡни подобашѣ жидовьскимъ писменемъ етворѣшъ, тако и еѣ гръцькимъ. жидоке ебѣ прѣкоѣ писма имѣтѣ

1. Другі списки мають їнший заголовок, напр. сербський: Сказанїе како състави свѣтши Кїриль Философъ азѣкоу-коу по їзикоу словенскоу и книги отъ гръцькихъ нѣ словенскихъ; Са-винський: чръноризьца Храбра отзѣѣти о письменехъ.

2. Моск. Бр. писменѣ.

3. М. рѣзани, Бр. нарѣзани.

4. М. Бр. гадаахъ.

5. Це слово мають не всі списки.

6. Х. їда, М. їадѣ, Бр. їдоу.

7. М. Бр. Сав. словенскимъ.

алефъ, ѣже сѧ сказаєть оучиненне⁸ сѧвръшаше, вѧбо-
димоу дѣтицюу и гл҃аце. Учисѧ, ѣже єсть ѧлефъ. и
грѣци подобашесѧ томуу ѧлфа рѣшж. и сподобисѧ ре-
ченне сказанна жидовьска грѣчскѣ⁹ ѧзыкоу, да речеть
дѣтицюу вѣ оучинна мѣсто. ици, ѧлфа во ици⁹ сѧ
речеть грѣчскомъ ѧзыкомъ. тѣмъ во пѣвсѧ¹⁰ стѣи Ки-
риаз створи прѣвое писмѧ ѧзь. нѧ ѧко и прѣвому сѧ-
цюу писмени ѧзь, и ѡ бѧ даноу родоу словѣнскомуу на
ѡбразѣ¹¹ оустѧ, вѧ разоумѧ оучашисѧ вѣквѧмъ вели-
комъ разѧкиженне¹² оустѧ вѧзгласитсѧ. а ѡна писмена ма-
ломъ разѧкиженне¹² оустѧ вѧзгласитсѧ и исповѣдайтсѧ.

IV. се же сѧтъ писмена словѣньскаа, сице а пѣваєть
писати и гл҃ати. а б в г.¹²

V. друзи же гл҃ать. пѣчто єсть ѧи. писменъ
стѣорѧхъ, а мѣжєть сѧ и менѣшимъ того писати, ѧко-
же и грѣци, вѣд. пишѧтъ. и не вѣдають колицѣмъ пи-
шѧтъ грѣци. єсть во ѡвѡ, вѣд. писменъ, нѧ не наплѧ-
нѣжѧтсѧ тѣми кнѣгы. нѧ приложили сѧтъ двѣогласныхъ,
ѧи. и вѧ численѣхъ же, г: ѡ-е. и ѧ десѧтноє. и ѧ сѧтноє.
и сѧвѣрайтсѧ ихъ, ѧи. тѣмъ же по томуу пѣвно и вѧ тѣмъ
ѡбразѣ стѣори стѣи Кириаз, ѧи. писменъ.

8. Моск. Бр. ѡчѣнѣ.

9. Так в списку Моск., в ииших—вонши.

10. Бр. нема.

11. Бр. ѡбразѣ.

12. Моск.: глашати а, б, в, г, ж, з. ѡ си^х сѧтъ, вѣд,
пѣвна грѣчскимъ писменемъ, сѧтъ же си. ѡ, б, в, г, ж, з,
з, и, т, к, л, м, н, ѡ, п, р, с, т, оу, ф, х, ѡ, и пѣ. хлѣ. тѣ.
а, г, и: по словѣнскѣ ѧзыкѣ, си. б, ж, з, а, ц, ч, ш, х, шь, мь,
х, вѣ, иж, ю, ѧ. Бресл. список: писати: а, б, в, даже до ѧ
и ѡ си^х сѧтъ чѣтыри мѣжє десѧма подобна грѣчскимъ: сѧтъ же ѧа. а. в
і т. д. а чѣтыринадесѧть по словѣньскоу ѧзыкоу сиѧ сѧтъ: в, ж, з,
ц, ч, ш, ц, х, ы, ѣ, ю, ѧ, ѧ,

VI. друзѣни же гла҃ють чѣсѣмоу же с҃уть словѣнскы кнѣгы¹³; ни того бо єсть бѣ створѣла, ни то а҃г҃лѣи, ни с҃уть и҃жеко́нни, ꙗко жидовскы и рѣмскы и єлѣинскы [и҃жедекони]¹⁴ с҃уть, и прих҃ты с҃ѣ бѣмъ. а друзѣни мнѣють ꙗко бѣ намъ єсть створѣла писмена¹⁵. и не вѣдѣа что гла҃ше ѡ каанѣни. и ꙗко трѣми ꙗзыки єсть бѣ поклѣла кнѣгамъ быти. ꙗкоже кѣ євѣли пишеть и кѣ дѣка написана жидовскы и рѣмскы и єлѣинскы. а словѣнскы нѣ тѣмъ. тѣмже нѣ с҃уть словѣнскы кнѣгы ѡ бѣ. кѣ тѣмъ что гла҃емъ; или что рѣмъ кѣ тацѣмъ [безоумнымъ]¹⁶; ѡбаче речемъ ѡ с҃тхъ кнѣгъ ꙗкоже наѣчихомѣ, ꙗко кѣ по радоу выкажеть ѡ бѣ, а не и҃ногда. нѣсть бо бѣ створѣла жидовска ꙗзыка прѣже ни рѣмска ни єлѣинска нѣ євѣли, и҃мже и 'Идама гла. и ѡ 'Идама до потопа. и ѡ потопа дондеже бѣ раздѣли ꙗзыки при с҃тѣ потворѣнїи ꙗкоже пишеть. размѣшеномже вышемъ ꙗзыкомъ. и ꙗкоже с҃а ꙗзыци размѣсишъ, тако и нраки и ѡбычає и оустѣки и закони и хытрости на ꙗзыки. єгиптѣншомже землѣмѣренне, а пѣрѣшомъ и халдѣшомъ и асирѣшомъ свѣздох҃тєнне, вѣшвенне, брачеванне, чарованнѣ, и кѣ хытросеть чѣла. жидовомже с҃тѣхъ кнѣгы, кѣ ни҃хже єсть писано, ꙗко бѣ нѣо створи и земла, и кѣ ꙗже на неѣ, и чѣла, и кѣ по радоу ꙗкоже пишеть. єлѣиншомъ грамѣтици, рѣторѣки, фѣлософѣи.

VII. нѣ прѣже сего єлѣини не и҃мѣхъ своѣмъ ꙗзы-

13. Сав. письмена.

14. В оригіналі и҃жеде ѡко́на.

15. Сав. кнѣгы.

16. В оригіналі і др. списках безоумнымъ.

комъ писменъ, нѣ финичьскими писмены писахъ скож
рѣчь. и тако вѣшъ многа лѣта. Панамида^{16а} же послѣ-
жде пришедъ, наченъ ѿ аѡфы и вѣты, ѿ. писменъ
тѣмъ ѡллинѡмъ ѡбрѣте. прѣложи же ѡмъ Кадѣмъ
мнанинъ писмена, г. тѣмъже многа лѣта, д. писмены
писахъ и потомъ Симонидъ ѡбрѣтъ приложи двѣ
писмени, Ѳпихарѣи же сказатель, г писмена ѡбрѣте.
и сѣбраѡ ихъ, кд. по мнозѣхъже лѣтѣхъ Дионисъ
граматикъ, з. двогласныхъ ѡбрѣте. потомъже друугинъ,
ѣ. и друугинъ г. численицаа. и тако мнози многими
лѣты ѣдѡ сѣрашъ, лй. писменъ. потомъ же многомъ
лѣтѡмъ минѡшемъ вѣнемъ поклѣннемъ ѡбрѣтѡ, ѡ.
мѡжъ, иже прѣложишъ ѿ жидѡвскаа на гръчьскыи
ѡзыкъ а словѣнскыи кнѣгы ѣдинъ стѣи Кѡстантинъ
нарицаемъ Кирилъ, и писмена створи и кнѣгы прѣло-
жи въ маѡлѣхъ лѣтѣхъ. а ѡни мнози многы лѣты.
з. ихъ писмена оустро^и, а ѡ. прѣложение тѣмъже сло-
вѣнскаа писмена стѣиши сѡ и чѣстиѣиша.. стѣ бѡ мѡжъ
створиъ на ю а гръчьскаа ѡллинъ погани.

VIII. аще ли кто речетъ, ѡко нѣ оустроиъ добрѣ,
понеже сѡ постраждѣ¹⁷ и еще, ѡкѣтъ речемъ сѣмъ.
и гръчьскыи такожѣ многаждѣ сѡтъ постраданъ. Акилла
и Симмахъ, и потомъ ѡни мнози. оудѡбѣ бо естъ
послѣжѣ потѡорити неже прѡвое стѡорити.

IX. аще бо въпрѡсиши кнѣзчиъ гръчьскыи
гѡл. кто бы естъ писмена створиъ, ѡли кнѣгы прѣ-
ложиъ, ѡли въ кое крѣмъ; то рѣдѣи ѿ нихъ вѣ-
дѡтъ. аще ли въпрѡсиши словѣнскыи воукара гѡл.
кто бы писмена створиъ естъ, ѡли кнѣгы прѣложиъ;

16^а Треба Панамида, як в списку Савинському.

17. Зогр. сѡ простраіають.

и поттойни мнѣ . ѿдобѣшестѣ
 послѣжде потпорити , неже прѣ
 во свѣтпорити . ѿше бѣшѣ проси
 шни книжника греческаго гла , кѣто
 выѣстѣ писмена свѣтпорилъ , или
 книгы прѣложилъ или въ кое орѣ
 ма . то рѣдуннѣи ѿбѣдѣтъ то .
 ѿше наѣпросиши словенскыа
 бѣсѣды , гла , кѣто вы писмена
 свѣтпорилѣстѣ , или кѣто книгы
 прѣложилъ . ѿзѣи ѿбѣдѣтъ , и ѿвѣ
 щающе речетъ , стѣи киѣи стѣи киѣи
 нѣ философа нарече мѣи киѣи рѣдѣ .
 тѣи писмена свѣтпорѣи , и книгы прѣ
 ложѣи . и мѣи ѿдѣи бѣи рѣдѣго ; Сѣ
 тѣи ѣи ѣи ѣи ѣи , и же жѣтъ ѣи ѣи
 ли . аще ѿпросиши , ѿ кое орѣ
 ма . ѿбѣдѣтъ и рече жѣтъ . киѣи ѿбѣ
 мѣи киѣи ханла цѣи греческа . и бѣи
 са киѣи бѣи болгарска . и рѣи киѣи
 киѣи амораѣска . и киѣи цѣи , киѣи бѣи
 бѣи киѣи . бѣи то же ѣи ѣи ѣи
 всего мира . ѣи . п , г , Сѣи то же , и
 ии ѣи ѣи , и же ии ѣи рече мѣи . а
 нынѣи ѣи ѣи .

З оповідання ченця Хороброго, по рукопису XV в.

Знімок з Оповідання ченця Хороброго, по рукопису Бібліотеки Московської Духовної Академії, № 145; оригінал на папері, in 4^о, XV віку. Див. в нашій виданні розділи VIII-X.

то быи вѣдати, ѿ ѿвѣщающе рекъ: стѣи Квстан-
тинъ философъ нарицаемъи Кирилъ. тѣхъ намъ писме-
на стѣбори ѿ книгъ прѣложи. ѿ Методіе братъ ѿго¹⁸.
ѿ аще взпрѣбѣши, въ кое вѣрѣма; то вѣдати ѿ ре-
кѣтъ, ꙗко въ вѣрѣмена Михаїла црѣ грѣхъскаго, ѿ
Гориса княза влхгарскаго, ѿ Растица¹⁹ княза²⁰ [мо-
равьска]²¹, ѿ Коцелѣ княза влатейска. въ лѣта же ѿ
сздания вѣсего мира ѿстѣгъ.²²

Х. сѣтъ же ѿ ѿни ѿвѣсти, ꙗже ѿ ѿнде речемъ.
ѿ нинѣ нѣстѣ вѣрѣма. такъ разоумъ братіе ѿхъ сѣтъ
далъ словѣнѣмъ. сѣмоуже слава ѿ чыстѣ ѿ дрѣжака ѿ
покланѣніе, нинѣ ѿ приено ѿ въ бесконечныѣ вѣкы,
аміні.²³

18. В списку Моск. Дух. Акад. добавлено тут:
сѣтъ вѣ ѿще жѣки, ꙗже сѣтъ вѣдѣли нѣ, цѣб-то Кирила ѿ Ме-
фодіа (див. доданий знимок).

19. Сав. слів Растица княза нема.

20. Бреслав. — црѣ.

21. Частина списків дають тут морѣска.

22. В Моск. ѿ тѣгъ, тут ѿ нема, бо може це спи-
сок з глаголицького (див. доданий знимок). По цар-
городському коліндарю буде рік: 6363—5508 = 855 р.,
а по олександрійському: 6363—5500 = 863 р.

23. Въ одному з списків Оповідання черця Хоробро-
го, по рукопису XIII—XIV віку, читаємо дуже цікаве за-
кінчення, що вказує на боротьбу грецького ѿ слов'янсько-
го Богослужень в Болгаріі: Тѣмже, вѣрѣ, пѣвно въ вѣди вѣтѣ.
аще сѣверетасѣ дѣа пѣпа, вѣлгарскыи ѿ грѣхъскыи, да ѿтоурѣиса словен-
ска ѿурѣиса, ѿ грѣхъска да не ѿтоурѣиса. аще ли шѣа, да ѿтоур-
гисата, ѿж да не ѿстане словѣнска ѿтоурѣиса, а грѣхъска вѣспое. понеже
ста сѣтъ вѣлгарска ѿтоурѣиса, сѣтъ во мѣжъ ставы ж. Див.
И. В. Ягичъ: Разсужденія старины... 1895 р. ст. 305.

III. ПОЯСНЕННЯ СЛІВ.

Подаю тут пояснення деяких головніших слів з Оповідання черця Хороброго.

азъ — я; назва першої букви в слов'янській азбуці.

йкнмла — або Aquila, жив десь коло 130 р. по Христі.

Це був грек язичник із Синопа, родич імператора Адрияна. Приняв християнство, але скоро покинув його і пристав до жидів, досконало вивчився жидівської мови і доводив, ніби переклад Септуагінти недобрий, а тому сам переклав Старий Завіт на грецьку мову, — переклав дослівно, без жадних відступлень.

алефа — назва першої букви жидівської азбуки.

алѣфа — назва першої букви грецької азбуки, назву взято з фінікійської мови, з aleph.

аминь, *amen* — так, дійсно так, поправді, нехай так буде. У жидів благословення, що давалося присутнім по кожнім Богослуженні, скріплялося словом *аминь*; від жидів це слово перейшло й до християн. В давніших пам'ятках постійно *аминь*, лише пізніше повстало *аминь*.

аще — як що, коли.

блатенска — від столичного міста долишньої Паннонії Блатно, *Блатьно*, нім. Moseburg; збудував місто Блатно князь паннонський Прибина, батько Коцела.

Борисъ — болгарський князь, з 852-856 по 888-892 р.

букварь — грамотій, людина письменна.

вита — друга буква грецької азбуки, *βίτα*.

вльшєнєнє — чари, чарування.

врачєванєнє — лікування.

възгласитєа — вимовляється.

въпросити — спитати.

гатаахъ — гадали, цеб-то поясняли по якихсь знаках, що мали умовне значіння.

глаголати — говорити, казати; південно-слов'янська й українська вимова *глаголѣти*; російська вимова *глаголѣти* з аналогії від *глаголѣ*.

граматикъ — так звалися вчені греки, єгиптяне, жиди, пізніше й римляне т. зв. Олександрійської шко-

ли. Граматики були не тільки вчителями й дослідниками мови, але й взагалі філологами та літератами, що пояснювали не лише слова творів, але й зміст їх; це були вчені енциклопедисти свого часу.

Дионисъ — це Діонисій Фракійський, грецький грама-
тик, що жив коло 100 р. до Христа, автор най-
давнішого підручника грецької мови: *Τέχνη γραμματική*.

дондеже — аж поки.

дръжава — *κράτος*, міць, сила, влада, можливість, могутність.

дъска — дошка, табличка з написом над расп'ятим Христом.

ѣпихаріи — Епіхарм, грецький драматичний письмен-
ник V в. до Хр.

животъ — життя.

сѣѣздохътєніє — астрологія, вдавнину наука вгадувати
будущину з положення зір на небі.

сѣло — дуже; у південних слов'ян і українців *сѣло*,
у росіян — *сѣло*.

землемѣреніє — геометрія.

иждєкони — споконвіку, напочатку, спервовіку, сперед-
віку, *исконі*.

иждєконни — споконвічний, старовічний, *исконный*.

иногда — де-коли, випадком.

иначе — в другім місці, на іншій місці.

исповѣдаются — визнаються, пояснюються, признаються.

Кадмъ — Кадм із Милета, жив в VI в. до Хр., най-
старіший історик і праотець літературної прози.

колицѣмъ — скількома.

Коцель — князь Паннонський, син Прибини; був кня-
зем з 861 по 874 р. Прибину вбито в 861 р.
Ця дата 861 р. свідчить проти дати 855 р., яку
дає Хоробрий, див. вище.

книгы — букви, Св. Письмо, книга. Звичайно вжи-
вається у множині, а в однині *книга* появляється
лише з к. XIV — поч. XV віку.

книгачий — читач, вчений, книжник.

Костантинъ — звичайна форма в давніх пам'ятках;
пор. укр. Костянтин. В Іпатському Літопису:
Костантинъ.

Медодіє. В давніх пам'ятках часто маємо форму *Медодіє* як називний відмінок, — це звичайна дуже поширена південно-слов'янська і молдавська форма; таких форм на *-є* зам. *-ій*, — напр. Николає, Григоріє, Θεодосіє, — аж рябить в грамотах болгарських і молдавських XIV-XVIII вв. Дуже поширені ці форми і в українській літературі того ж часу; пор. ще й теперішнє українське прислів'я: „Святий Миколає на все добре помагає“. Тут „Миколає“ не зовний відмінок, а тільки називний.

милиїти — милетський, з Милету.

Михайлз — візантійський імператор, 842. 21. I — 867. 23. IX.

многажди — багато раз.

мѣсто, вдавнину вираз **ѣмѣсто**, замість рос. **мѣсто**, все вживався так, що родовий відмінок відповідного речівника ставився по **ѣ**, напр. тут: **ѣѣ оучення мѣсто**, а не **ѣѣмѣсто оучення**.

нинѣ — тепер, *нын*, *нынс*; в давніх пам'ятках звичайно **нинѣ**, а форма **нынѣ** рідка.

нѣ, нѣ — але, а.

нѣждаахѣся — силилися, намагалися.

ѣѣѣ — однак, але, ліпше.

ѣѣѣѣ, ѣѣ ѣѣѣ ѣѣѣѣ — таким чином, рос. такимъ образомъ, на подобу того.

ѣѣѣѣ — знайшов, склав.

ѣѣ — **ѣѣ**, одні — другі.

Паламидз — герой погомеровських троянських переказів, що трагічно загинув з вини Одисея. Пізніші перекази свідчать, ніби Палам'д завів до гр. елфавиту три букви, а саме: *ѣ ѣ ѣ*.

пѣѣѣ — літера, буква.

погани — неохрещені, язичники, від *пѣѣѣѣ*, *paganus*; *pagus* — село, *paganus* — селяк, сільський, а через те, що християнство по селах ширилося дуже мляво, через те з часом *paganus*, **поганий** стало визначати язичника, а в кінці повстало й пізніше значіння — недобрий, злий.

послѣѣѣ — після, потім, **послѣѣѣ**.

посѣѣѣѣѣѣ — робляться, будуються.

посѣѣѣѣѣѣ — доробити, зробити.

присно — завжди, постійно.

прѣжде — ἐξ ἀρχῆς, перше, споконвіку, див. **иждекони**.

прѣложитьи — перекласти; **прѣложи Кадѣмъ** — додав, добавив.

прѣложение — переклад.

раздвижение — отвір, відкриття.

Растицѣ — західно-слов'янська форма для ймення Ростислав; форма Растиц звичайна в латинських літописах. Ростислав I княжив в Моравії з 846 р. по 870 р.

речи — сказати, говорити.

речение — вимова, φράσις.

риторикѣ — риторика, наука про красномовство.

рѣзѣми — рисочками, нарізами, зарубками.

рѣчь — мова, язик.

радѣ, по радѣу — по порядку.

Симмахъ — перекладчик Біблії на грецьку мову, родом самарянин, жив десть в 180-211 рр. по Хр. Переклад Симмаха зроблений гарним стилем та чистою мовою. Як свідчить Єроним, Симмах перекладав не дослівно, а по значінню.

Симонидѣ — один з найбільших ліричних поетів Греції, Симонид Кеоський або Молодший, 556-469 р. до Хр. Рахується реформатором грецького алфавиту, до якого він увів букви для подвійних приголосних ξ та φ, а також для довгих голосних η та ω.

Сирьки. Легенда про те, ніби сирська мова — то мова споконвічна, відома у греків з дуже давнього часу. Ще блаженний Феодорит, єп. Кирський (386 чи 393-457 по Хр.), питав: Ποία γλώσσα ἀρχαιοτέρα ἰ давав відповідь Ἀηλοὶ τὰ ὀνόματα. Ἀδὰρ γὰρ καὶ Ἀβελ καὶ Νῶε τῆς Σύρων ἴδια γλώττη.

сице — так.

сказание — ἡ ἐρμηνεία, пояснення.

сказатель — письменник.

тацѣмъ — таким, подібним.

тоу — тут.

тѣ — той.

тѣже, тожде — той самий.

тѣкмо — лише, тільки.

ѹбо — таким чином, отож, через те, igitur; звичайно ставиться на другому місці.

оудокѣ — ліпше, легче.

оустрити — скласти, збудувати, зробити.

оустроєніє — будова, порядок.

философъ — епітет св. Кирила; в Царгороді то була висока вчена придвірна посада.

финичьскыи. Фінікійці мали вже свій алфавит за 2000 років до Хр. Від фінікіян переняли алфавит і греки: вони лишили без великих змін форму фінікійських букв, зберегли їх звукове значіння, навіть їхню назву та порядок, як ідуть букви одна за одною.

храбръ — хоробрий, смілий.

хытросѣ — містецтво, штука, художество.

чарованіє — чари, чарування.

чааніє — чекання.

чинъ — порядок, устав, система, ordo, τάξις; пор. Єв. Лук. I⁸: **сѣдѣиши ѿмѣ въ чинѣ чредѣ своѣѣ**, або 1 Кор. 14⁴⁰: **всѣ же бѣгособразни и по чинѣ да бываютьъ**.

чисменитаа — числові.

чисма — число.

чрзнорѣца — черноризця, черця.

чрзѣтаи — чертами, рисочками, значками.

чѣтѣхѣ — рахували, щитали. Певне, перше явилися значки для рахування, а вже це повело до ідеї письма, див. „Енцикл. Слов.“ Брокгауза півт. 41 ст. 422. Ягич про це слово пише: „глаголь **чѣтѣхѣ** говорилъ, безспорно, о простомъ исчисленіи, т.-е. по числу черточекъ исчислялось все то, для чего помѣтки этого рода требовались“, „Енциклопедія славянскої филології“, вип. 3, ст. 26' 1911 р.

чѣсому — для чого, нащо.

їады — їжа.

IV. СЕРЕДНЬО-БОЛГАРСЬКИЙ ПРАВОПИС.

Оповідання ченця Хороброго „О писменѣхъ“ писане т. зв. середньо-болгарським правописом. Головніші риси цього правопису в нашій пам'ятці такі:

1. Букви **ѣ** та **ѧ** не вживаються так, як в мові давньо-церковно-слов'янській, але часто вживаються одна замість одної, або замість **ѣ**.

2. Дуже часто замість **А** вживається **Ж**, це буває в таких випадках:

а. Коли **А** сам складає окремиий склад, тоді дуже часто замість **А** пишуть **Ж**; цеб-то на початку слова або по голосній маємо **Ж**, а не **А**, напр.: **Ж**зыкѣ, **Ж**зыка, **Ж**зыкау, **Ж**зыкамѣ, **Ж**зцы, **Ж**зыка; по голосній: **строжѣ**, **ѡстаблѣж**, **прижти**, **сѣтыж**, **философиж**, **словѣнскыж**.

б. По шиплячих та свистячих звуках ж, ч, ш, щ, ц, напр. у нас: **прѣложишж**, **вѣшж**, **рѣшж**, **ствѣришж**, **размѣсишж**, **звѣрашж**.

3. І навпаки, — часом замість ж вживається л, напр.: ймать.

4. Замість **ж**, **о** може бути також **х**, особливо в злучнику *но*, напр. **нж**.

Звичайно, це поплутання ж з а та ъ, згадане тут в §§ 1-4, було не тільки правописним, — воно мало собі підставу в відповідній живій болгарській вимові.

5. Поплутання **ѣ** та **ь** в середньо-болгарських пам'ятках річ звичайна; найчастіше буває так, що **ѣ** ставиться в середині слів та в прийменниках, а **ь** зам. **ѣ** в кінці слів, напр.: **чрътами**, **кръстивше**, **дъска**, в прийменниках **къ**, **къз** та **съ**: **къводишоу**, **къзгласитса**, **сътворишж** і т. п.; в кінці слова зам. **ѣ** маємо **ь**, напр.: **бъзъ**, **симвъ** D³, **писменемъ** D³, **помиловавъ**, **гръчьскыхъ**, **алефъ**, **ихъ**, **ъзъ**, **дбогласныхъ**.

6. Середньо-болгарський правопис дуже любить т. зв. роззів, hiatus, щоб-то між двома голосними, що стоять поруч, не ставлять йоти; звичайно пишуть аа, на зам. ая, иа, напр.: йнаа, подобнаа, словѣньскаа, численистаа, грьцьскаа, чаанне, шкааннини, сказаниа, сззданиа, оустроєниа, оучениа.

V. ПІВДЕННО-СЛОВ'ЯНСЬКИЙ НАГОЛОС.

В давніх південно-слов'янських рукописах з Х V віку знаходимо зазначеним окремий наголос, відмінний від наголосу інших слов'янських народів. Головніша ознака південно-слов'янського наголосу це та, що наголос звичайно падає тут на корінний склад слова; коли слово з приставкою, то наголос частіше на приставці не ставиться, а ставиться на корінному голосному. Одним з найперших акцентованих південно-слов'янських рукописів і єсть наш рукопис з 1348 р., в якому знаходимо такі звичайні для південно-слов'янських книг наголоси: *въпрѣсиши, створѣти, створѣхъ, створи, напѣана, оучащимъ, писма, дѣѣ писмени, ѿ писмена, писменъ, писмены, ѿни, ѿнаа*. Цікаво, що південно-слов'янські форми наголосу дуже часті в давніх українських пам'ятках; напр. в стрятинському Служебнику 1604 р. знаходимо: *вѣртепъ, грѣхъ, вѣкомъ, живый, покорити, побѣдити, постидиши, поута, пѣвецъ, сѣда, страѣна, сѣбота* і др. Багато українських наголосів ще й досі в живій вимові зовсім однакові з південно-слов'янськими, див. Проф. Іван Огієнко: Український наголос на початку XVII-го віку, „Записки чину св. Василя Великого“ 1926 р. т. II вип. 1-2.

В нашій рукопису 1348 р. маємо ще такі наголоси: *грѣци, ѣлини, ѣлиномъ, ѣлиньска, ѣлиньскы, живѣтъ, ижекоѣни, ѿмѣхъ, истина, кнѣгы, кнѣгъ, кнѣгамъ, маломъ, можегъ, ѿбаче, ѿбоѣ, ѿба, ѿна N³, пѣромъ, пишетъ, послѣ, поѣто, рѣмска, рѣмскы, рѣмсками, сѣрскы, хрѣбра, чрѣзноріѣца*.

Слова, взяті з грецького, зберігають тут і грецький наголос, напр.: *ѿкилла, ѿфа, ѿмѣн, вѣты, Кириѣхъ, Кирила, Кѣстантѣнъ, Кѣстантѣна, Миѣаѣла, Филоѣофа*. Згідно з грецьким *᾿Αδὰμ* і тут маємо *ѿдѣмъ*, але *ѿдѣма*.

Про південно-слов'янський наголос та про його відміни див. мою статтю в „Записках Наукового Товариства“, Львів, 1926 р. т. 136 ст. 200-204.

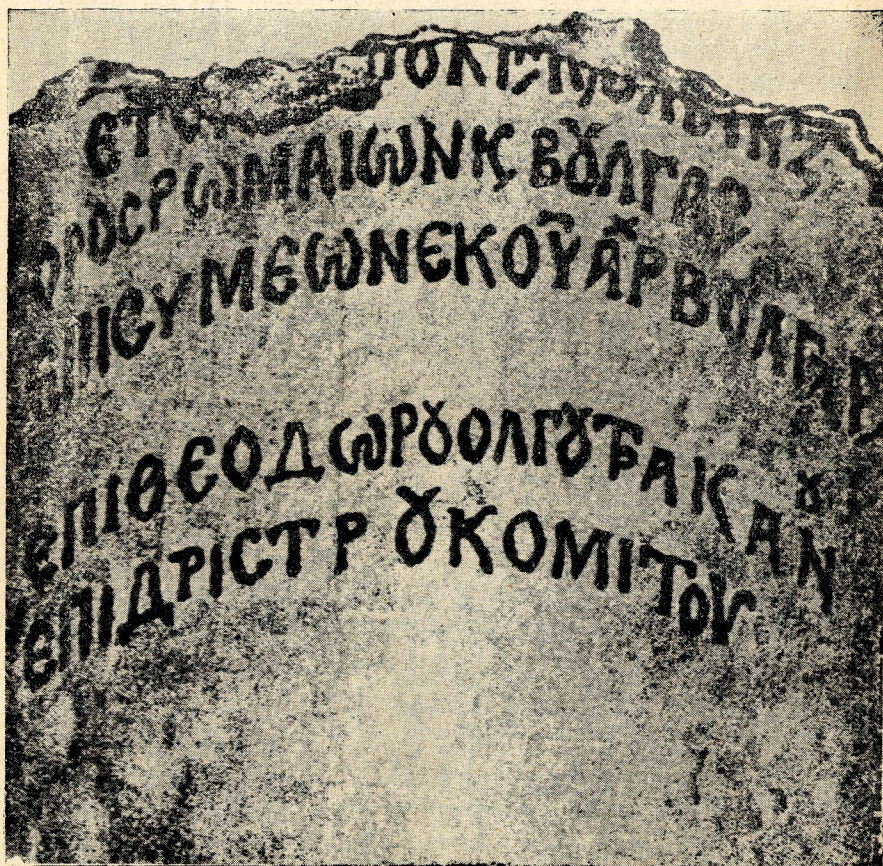

VI. ЗНИМКИ ДО ПИТАННЯ ПРО ПОХОДЖЕННЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ АЗБУК.

*ВЪНМАѠТѢЧАНСЪ
 ННАНСТАГОАОУХАА
 78САМОНАБРАБЪБЖ
 ПОЛАГАХПАМАТ
 ѢНМАТЕРННБРАТ
 АІКРЪСТѢХЪСН
 НМЕМАОУСЪПЪШ
 ІСОЛАРАБЪБЖН
 ѢААВЛЪНАПНСА
 АѢТООТЪСЪТВО
 УЪ:ФѢННЪАН

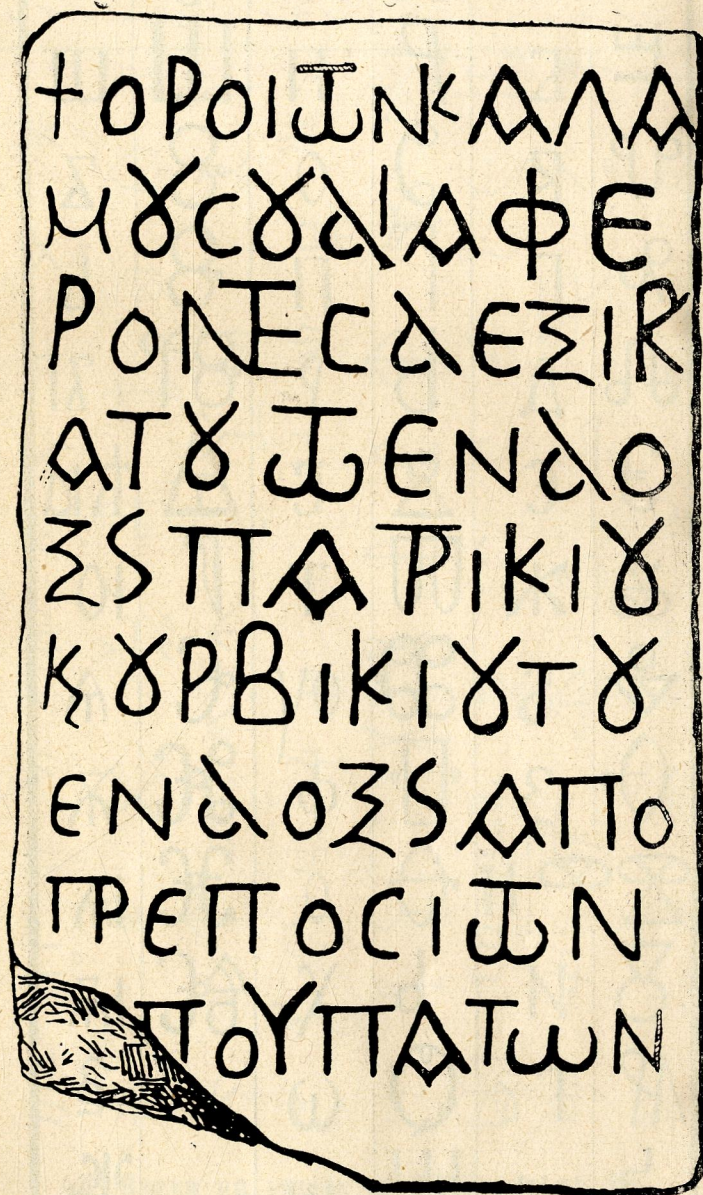
1. Напис болгарського царя Самуїла 993 р.

В 1888 р. в селі Герман коло Преспи в південній Македонії знайдено могильну плиту, а на ній цей напис розміром 26,8×27,2 см. Правий бік напису відбитий. Це найдавніша пам'ятка кирилівського письма. Форма букв зовсім подібна на форму букв грецького унціального письма.

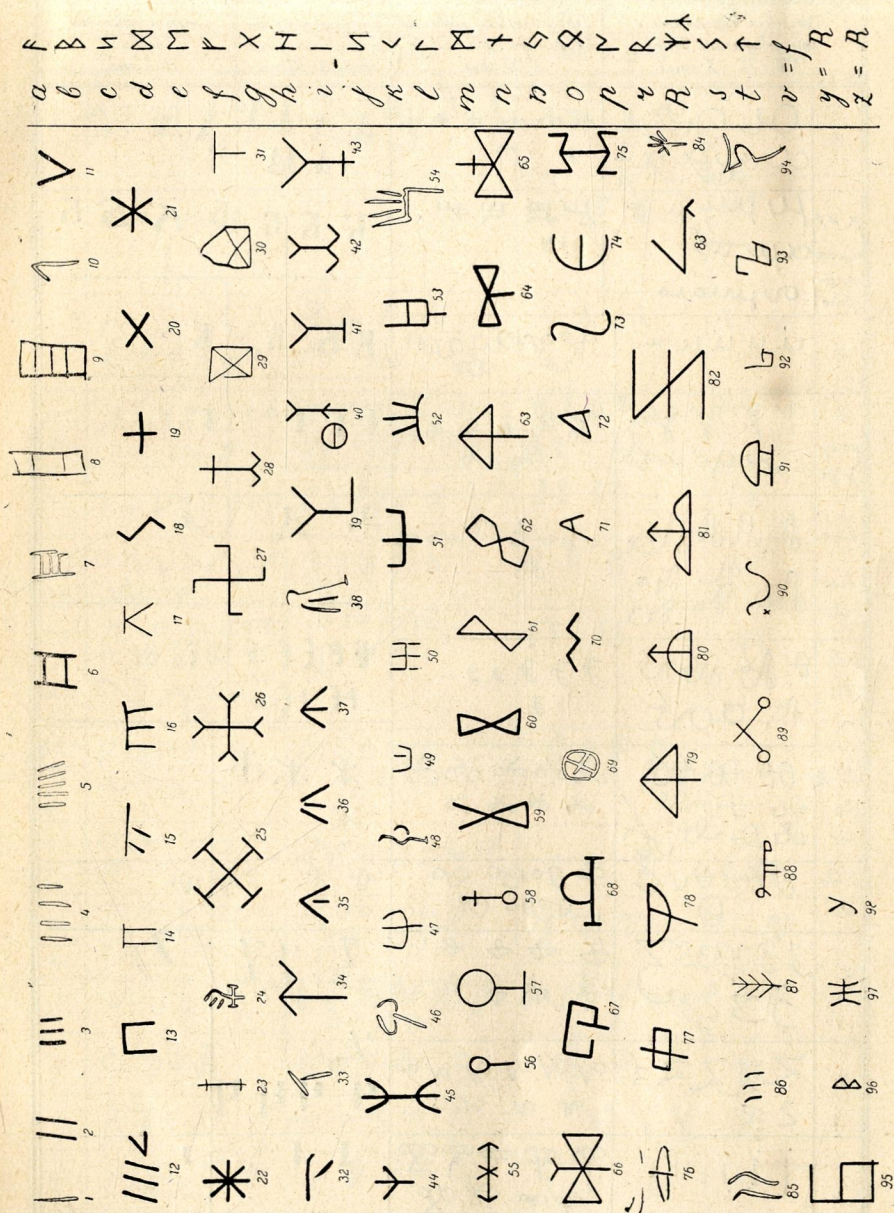

2. Пограничний болгарський стовп 904 р.

Пограничний стовп між Візантією та Болгарією за болгарського царя Симеона, знайдений в селі Наріш-Кей коло Солуня. Зразок грецького письма 904 р. Напис читається так: Ετους απο κτ(ισεως) κ(αυτου) ΣΥΓΓ υ(δικτιωνος) 3 | ορος Ρωμαιων κ(αι) Βλγαρων | επι Συμεων εκ Θεου αρχ(οντος) Βλγαρων | επι Θεοδωρδ Ολγδ Τραχανδ | επι Δριστρδ Κομιτου.

3. Грецький напис на пограничнім стовпі VI—VII в.

5. Знаки на камені за 2000 літ до Хр.

Матеріал з роскопок на о. Криті. З правого боку азбука рун. Про ці знаки див. статтю: *Θ. И. Успенский: О древнейших знаках письма, „Новый сборник статей по славяноведению“*, Спб. 1905 р. ст. 321 - 335.

Греческія курсивныя и минускульныя буквы VIII—IX—X стол.		Глаголическія буквы древнѣйшихъ памятниковъ X—XI стол.	Кирилловскія буквы древнѣйшихъ памятниковъ X—XI стол.	Греческія унциальныя буквы IX—X стол.
α		† † † † † † † †	Α Α Α Α Η Η	Α Α
μ μ ρ π π ρ ο ο ρ ρ ρ ρ		Ϟ Ϟ Ϟ Ϟ ϟ	Β Β Β	Β Β Β Β
β	ι ι ι ι ι	Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ ω ω	Β Β Β	Β
γ γ ο ο μ μ ρ ρ		Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ ϣ ϣ	Γ Γ Γ	Γ
δ δ α δ δ α δ δ α δ δ α		Ϥ Ϥ Ϥ Ϥ Ϥ Ϥ ϥ	Δ Δ	Δ
ε ε ζ ζ ο ο		Ϧ Ϧ Ϧ Ϧ Ϧ Ϧ ϩ	Ε Ε Ε Ε Ε Η Η	Ε Ε
θ θ ρ δ δ ρ ρ ρ ρ		Ϩ Ϩ Ϩ Ϩ Ϩ Ϩ ϩ ϩ ϩ ϩ	Θ Θ Θ ϫ	
ι ι ρ ρ ρ		ϩ ϩ ϩ ϩ ϩ ϩ ϩ ϩ ϩ ϩ	ϩ ϩ	ϩ
ζ ζ ζ ζ ζ ζ ζ ζ ζ ζ ζ		ϫ ϫ ϫ ϫ ϫ ϫ ϫ ϫ ϫ ϫ	Ζ Ζ Ζ	Ζ
ζ ζ ζ ζ ζ ζ ζ ζ		Ϭ Ϭ Ϭ Ϭ Ϭ Ϭ ϭ ϭ ϭ	Ζ ϭ ϭ ϭ ϭ	
ι ι ι ι ι ι ι ι		ϯ ϯ ϯ ϯ ϯ ϯ ϯ ϯ ϯ ϯ	Ι Ι	Ι
η η ρ ρ		Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ	Η Η Η	Η

6. Таблица I походження слов'янських азбук.

В № 6-7-8 подаю три таблиці акад. І. Ягича про походження слов'янських азбук; таблиці уміщено при праці Ягича: „Четыре критико-палеографические статьи“, див. „Сборникъ отд. русск. яз. и слов“ т. 33, Спб. 1884 р. В ряд-

Грецькія курсивныя и минускульныя буквы VIII—IX—X стол.		Глаголицескія буквы дре- внѣйшихъ памятниковъ X—XI стол.		Кирилловскія буквы древнѣйшихъ памят- никовъ X—XI стол.		Грецькія унциалныя буквы IX—X стол.	
γ	γγ γγ γγ γγ γγ	Ϟ Ϟ Ϟ Ϟ Ϟ Ϟ Ϟ Ϟ		π			
κ	κκ κκ κκ κκ κκ	Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ Ϡ		Ϡ Ϡ Ϡ		Ϡ	
λ	λλ λλλ λλλ λλ λλλ	ϡ ϡ ϡ ϡ ϡ ϡ ϡ ϡ ϡ ϡ ϡ		λ λ λ		λ λ	
μ μλ	μμ μμμ μμμ μμ μμ	Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ Ϣ		μ μ μ μ μ		μ	
ν	νν νν νν νν	ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ϣ ρ		ν ν		ν	
ο ζ ο ρ ο π ο	ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο ο	ϥ ϥ ϥ ϥ ϥ ϥ		ο ο ο		ο	
π πο τ υ τ ε ϝ	π π π π π π π α α α α α α π ϝ ϝ ϝ ϝ ϝ ϝ	ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ		π π		π	
ρ ρ α ρ ο ρ ε ρ ϝ	ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ ρ	Ϸ Ϸ Ϸ Ϸ Ϸ Ϸ Ϸ Ϸ		ρ ρ ρ ρ		ρ	
σ ε σ	σ σ σ σ σ σ σ σ σ σ σ σ	ϸ ϸ ϸ ϸ ϸ ϸ ϸ ϸ		ς ς ς ς		ς ς	
τ το τα τα τα ι	τ τ τ τ τ τ τ τ τ τ τ τ	Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ Ϲ		τ τ τ		τ	
υ ου υ	υ υ ο υ υ	Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ Ϻ		ο υ υ ο υ υ ο υ υ		ο υ υ	
φ	φ φ φ φ	ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ ϻ		φ φ		φ	
χ	χ χ χ χ	ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ ϼ		χ χ χ		χ	
ω	ω ω ω ω ω ω ω ω ω ω ω ω	Ͻ Ͻ Ͻ Ͻ Ͻ Ͻ Ͻ Ͻ		ω ω		ω	
ω ω ω ω ω ω ω ω ω ω	ω ω α ω α ω α ω α ω α ω α ω ι ω ι ω ι ω α ω α ω α	Ͽ Ͽ		ω ω ω ω ω ω ω ω ω			

7. Таблица II происхождения слов'янскихъ азбук.

ку 1-м на початку дається відчитання грецької курсиви сучаснимпм сьмом. В рядку 2-м уміщено глаголицьке письмо з Київ. Листків, Зограф., Маріїн. і Асєманового Євангелій та зо Збірника Клоца. В рядку 3-м азбука із Супрасльського

Глаголицкія буквы древнѣйшихъ памятниковъ X-XI стол.		Кирилловскія буквы древнѣйшихъ памятниковъ X-XI стол.	Греческія унітарныя буквы IX-X стол.
Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	
	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	
	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	
	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ	
Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ
Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	
	Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ	Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ Ѧ

Латинскія буквы курсивнаго письма VI-VIII стол.			
ar	ara	on	a il
possi	pro	t	sign
es	eu	re	ception
noster	stetuit		
abyssus	mens	penetrat	ra bili ter ur quem

Нѣсколко Албанскихъ буквъ	viol 7202 en x sc 6 c 3 h l m 0 n g y l d v
	a e n i c s z c o l c k r d i m j g h l d b m b p c d i s i r

8. Таблица III походження слов'янських азбук.

Збірника і Життя Кондрата; на табл. II буква **Ѧ**=**дж** з грамоти бана Кулина. Рядок 4-й головно з Хоривського Євангелія 967 р. та з Порфірійського Псалтиря 862 р.

Сучасна латинка	Египетська азбука		Семітські азбуки			Грецька азбука					Латинська азбука
	Ероз-ліфи	Ера-тична	Давня	Фінікій-ська	Єврей-ська	Давня	Епіграфічна	Унціял	Міну-кул		
α		α	א	א	א	Α	α	Α	α	A	
β		β	ב	ב	ב	Β	β	Β	β	B	
γ		γ	ג	ג	ג	Γ	γ	Γ	γ	C	
δ		δ	ד	ד	ד	Δ	δ	Δ	δ	D	
ε		ε	ה	ה	ה	Ε	ε	Ε	ε	E	
Ϝ/ϝ		Ϝ	ו	ו	ו	Ϝ	ϝ			F	
ζ/ζ'		ζ	ז	ז	ז	Ζ	ζ	Ζ	ζ	G	
η		η	ח	ח	ח	Η	η	Η	η	H	
θ/θ'		θ		Θ	Θ	Θ	θ	Θ	θ		
ι/ι'		ι	י	י	י	Ι	ι	Ι	ι	I	
κ		κ	כ	כ	כ	Κ	κ	Κ	κ	K	
λ		λ	ל	ל	ל	Λ	λ	Λ	λ	L	
μ		μ	מ	מ	מ	Μ	μ	Μ	μ	M	
ν		ν	נ	נ	נ	Ν	ν	Ν	ν	N	
ο		ο	ס	ס	ס	Ο	ο	Ο	ο		
ρ		ρ	פ	פ	פ	Ρ	ρ	Ρ	ρ	P	
σ		σ	צ	צ	צ						
τ		τ	ק	ק	ק	Τ	τ	Τ	τ	Q	
υ		υ	ר	ר	ר	Υ	υ	Υ	υ	R	
φ		φ	ש	ש	ש	Φ	φ	Φ	φ	S	
χ		χ	ת	ת	ת	Χ	χ	Χ	χ	T	
ψ		ψ				Ψ	ψ	Ψ	ψ	V	
ω		ω				Ω	ω	Ω	ω	X	

9. Таблица походження азбук.

Перний рядок грецької азбуки, — давня грецька азбука ще з часу, коли греки писали від правої руки до лівої. Знімок з „Енциклоп. Словарь“ Брокгауза півтом 46 ст. 705.

ALICE HARRISON SPENCER, 9

1941-1942

75
0,81 коп (1986)
Р
Л
4277
У

9.5.15

Проф. Івах Огієнко.

Оповідання ченця Хороброго про письмена слов'янські.

ТЕКСТ І ДОДАТКИ.

З СЕМИНАРА ЦЕРКОВНО-СЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ
ПРАВОСЛАВНОГО БОГОСЛОВСЬКОГО ВИДІЛУ
ВАРШАВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ.

Відбиття з журналу „ЕЛПІΣ“ кн. III за 1927 р.

ВАРШАВА.
Друкарня Синодальна, Зигмунтовська 13.
1927.